

יבמות צח ADDENDUM

משה שווערד

1. ספר כלי חמדה

פרשת תולדות

סניחם הי' כאחת וי'ל יותר דהרי באמת
שיעור קליטה ג' ימים וא"כ י'ל דנקלטו
סניחם כאחת או דקליטת השני הי' קודם
ומילא השני הי' ראשון גם להיירה .
רק דהפוסקים כתבו דרוב נקלטין מיד
וכיון דקיי'ל דבב"כ לא אזלין בתר רוב
וא"כ קודם מתן טורה שתי להס דין ב"ג
כיון שיעקב נולד אח"כ אמרינן דילמא
גם היירה אח"כ הי' ושפיר אזלין בתר
לידה הודאית כיון דמיליה אין הכרע
כ"ל :

אמנם לאחר העיון נלענ"ד דיש לעיין
עוד בזה. דלפי דעת הגר"א ז"ל
דרייק מקרא דראשית אונז נראה דאפי'
כשהיתה קליטת הטיפה השני' קודם
הראשונה מ"מ כיון דזה שיואל אחרון
ע"כ שהיתה הטיפה שלו יולאת ראשון וא"כ
הוא הי' ראשית אונז ולו משפט הבכורה
וכמו שאינו מגרע מה שנולד אחרון
ה"ה שאינו מגרע מה שנולד אחרון
כיון דסוף כל סוף הוא מטיפה ראשונה
וכיון דטיפה זו היתה של קיימא נולד ממנו
בן קיימא ה"ה בכור לנחלה :

אך באמת הקושיא על הגר"א ז"ל מר'
רש"י ז"ל בפשיטות לק"מ דהרי הכא
לא הי' הש"ס לענין הנחלה רק לענין
קדושת בכור וזה תליא עיקר בפטר רחם
כמפורש בתוס'ק. ומילא זה הכתב

ב"מ סערת אליהו כתב בשם הגר"א
ז"ל ש' לרייק בלשון הקרא בפי'
כי חלא שכחוב כי שהיינה לאיש וגו' וילדו
לו בנים האהובה והשנואה והי' הבן הבכור
לשנואה דלכאורה לריך להבין ש' מקודם
לידת האהובה וא"כ איך הבן הבכור
לשנואה . וכחכ הגאון ז"ל דנראה לענין
בכור לנחלה תליא בענין היירה מי שהוא
הבכור ליירה אפי' דנולד אח"כ לו משפט
הבכורה ומעשה מדוקדק המקרא וילדה לו
בנים האהובה והשנואה אפי"כ והי' הבן
הבכור לשנואה וגו' כי הוא ראשית אונז
לו משפט הבכורה . ומשכח לה שבא על
השנואה קודם לכן וילדה לט' ואח"כ בא על
האהובה וילדה לו' דהי' לידת בן האהובה
קודם ואפי"כ הבן הבכור לשנואה . ומקשין
העולם עליו מדברי רש"י ז"ל בקרא
ואח"כ יאל אחיו ש' בשם המדרש דמן הדיו
הי' מעכב שיעקב הי' ראשון ביירה ורלה
להיות ראשון בלידה ויטול הבכורה מן הדיו
זקשה למ"ל זאת הא בכור ליירה הוא
ג"כ בכור וכיון שילא אחרון ע"כ הוא בכור
ליירה כמ"ס רש"י ז"ל וא"כ ממילא הוא
בכור אלא ודאי דעיקר תליא בלידה :

והנה לכאורה לק"מ דאפי' אי נימא כן
דזה מוכרח דז' שילא אחרון הוא
מטיפה ראשונה אבל אינו מוכרח דהי'
י'ירתו קודם י'ירת השני ויש למר דקליטת

2. שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן י

**באשה שזרק הרופא במעיה זרע של איש אחר אם נאסרה לבעלה, ואם יש איזה חשש בהולד א' דר"ח אדר
תשכ"א.** מע"כ ידידי הר' ברוך גראס שליט"א.

הנה בדבר האשה אשר עברו כעשר שנים ולא ילדה והחסרון אמרו הרופאים שהוא ממנו שלכן מחמת שרצתה
להוליד בן כרצון כל הנשים, וכדאיתא ביבמות דף ס"ה דאף דהלכה דלא מיפקדא אשה אמצות פו"ר מ"מ כופין
הבעל לגרשה וליתן לה כתובה בטענה דמסיבו דילה מאי תיהוי עלה דהך אתתא, ולא בעיא הך אתתא חוטרע
לידה ומרא לקבורה, ובלא זה ידוע גם מהאמהות הקדושות שרצו להוליד וכל נשי דעלמא כן, הלכה להרופא

וזרק ברחמה זרע של איש אחר שלא ברשות בעלה ונשאל מע"כ מהבעל אם מותרת לו ואיך הוא דין הולד. הנה
ברור שבלא ביאת איש לא נאסרה אשה לבעלה ואיסור סוטה לבעלה הוא רק מצד איסור הביאה ולא מצד הזרע
של איש אחר שיש במעיה דאם בעלה איש אחר אף בביאה שלא יצא זרע ואף בשלא כדרכה נאסרה על בעלה
מדין סוטה ואם בא זרע לגופה שלא מביאה כאמבטי שנזכר בגמ' שלא נעשה איסור זנות לא נאסרה על בעלה.

וכן הולד הוא כשר שגם ממזרות הוא רק כשהיה ע"י ביאה. ואף שהולד ממזר אף באופן שדבוקם נכרים זה בזו
שלא עברו על האיסור משום שהיו אנוסים מ"מ היה זה דרך ביאה שהוא זנות, אבל בנתעברה ע"י שנכנס הזרע
של אחר במעיה באמבטי שנזכר בגמ' וכהא דעושין הרופאים בזמננו אינו ממזר ואף שהיה זרע של אחד מקרוביה
כגון מאביה וחמיה ואחיה, וכידוע שבן סירא נולד כן ומפורש בט"ז יו"ד סימן קצ"ה סק"ז וכן בב"ח שהביא
מהגהת סמ"ק בשם הר"ן פרץ דכיון דאין כאן ביאת איסור הולד כשר לגמרי אפילו תתעבר מ"ז של אחר כי
הלא בן סירא כשר היה וכן משמע בב"ש באה"ע סק"י ובח"מ סק"ה. ומה שהביא באוצר הפוסקים שם ס"ק מ"ב
בשם ספר בר ליואי ומנחת יחיאל שחולקין אינו כלום ומה שהקשה דהולד ממזר אינו משום הנאת ביאה, הוא
הבל דאף שאינו משום הנאת ביאה אבל ודאי דוקא משום ביאה היא זהו דבר האסור כדאיתא בלשון הגהת
סמ"ק ואין לחוש לזה כלל.

אך אם ידוע של איזה אדם הוא אם הוא משל יהודי יהיה הולד אסור לינשא לזרע של אותו אדם כדאיתא בט"ז
שם ובב"ש שם אבל כיון שלא ידוע יהיה מותר בכל הנשים משום דאזלינן בתר רובא נשים שמתרות לו. אבל
האמת שאין לחוש שהזרע היה משל יהודי כיון שהרוב הם משל נכרים, דלבד שהערים שלנו וכל המדינה הם
רוב נכרים, הווי אלו המוציאים זרע שלהם לדבר זה ודאי רוב נכרים. ומה שאמר הרופא שהוא משל יהודי אינו
נאמן דאמר זה משום שחשב שזה יותר טוב לפניה שהיא יהודית. ולכן ליכא שום חשש איסור לא בהאשה לבעלה
ולא בהולד לקהל. ועיין באוצר הפוסקים שהביא בשם מהרש"ם שאף לכתחלה התיר לעשות כן בשעת צורך
גדול וכן בשם ספר עמק הלכה וכ"ש כשכבר נעשה זה שח"ו לו להתרחק מאשתו. ואם הולד תהיה בת אם מותרת
לכהונה יש ג"כ לצדד להתיר. שהרי שיטת הרי"ף שהולד מעכו"ם הבא על בת ישראל כשרה לכהונה ואף להש"ע סימן ד' סעיף י"ט שפסול לכהונה הרי
הכא יש ספק להח"מ שמא אין שייך כלל לבעל הזרע שלא נקרא בנו ואף שיותר נוטה כהב"ש שהוא בנו וא"כ הכא אולי נחשב שהוא זרע של עכו"ם אף שלא מתייחס
אחריו, הרי יש כאן קצת ספק שמא הוא של יהודי ואף שהוא מיעוט הוי בצרוף שניהם כספק גמור וכיון שמטיק הב"ש בסק"ב שבדיעבד אין מוציאים את ניסת לכהן אין
לאוסרה לזו שהוא ספק גם להש"ע אף מלינשא לכתחלה. וגם נראה לע"ד שאף ולד בת ישראל מעכו"ם שפסולה לכהונה הוא נמי
דוקא כשהיה דרך ביאה שהוא איסור ולא מאמבטי ולכן אף לכהונה אין לפוסלה.
אבל הבעל אם אינו רוצה לזון אותו יהיה פטור וכן יהיה פטור מהוצאת הלידה ורפואתה שע"י זה כיון שעשתה
זה שלא ברשותו. ידדו, משה פיינשטיין

3. תקנת השבין אות א' (ר' צדוק הכהן)

דאין תשובה מועילה לגוים, ושוב מצאתי כן מפורש בתנחומא (האזינו ד') עושה תשובה נושא לו פנים יכול
לכל תלמוד לומר אליך ולא לאומה אחרת, [ובספר דבש לפי (מערכת ח' אות כ"ד) מביא זה בשם הבינה לעתים],
לישראל ששורשם באמת טוב דעל כן ניתנה תורה להם, **ולא עשה כן לכל גוי דאין להם שייכות בשורש עם**
התורה על כן לא שייך בהו דברים שחידשה תורה ואינם מצד הסדר הראוי על פי החכמה כמו שאמרו
בירושלמי (מכות פרק ב' הלכה ו') שאלו לחכמה וכו' עיין שם, ורק רפואה להבא זה יש גם בגוים כמו שמצינו
בגינה כששבו מדרכם דנתבטל הפורענות הנגזר דעל כל פנים השתא מיהת לא חטאו, ולעולם עוון עצמו אינו
נמחק כלל גבייהו.

4. שם משמואל (פר' שלח שנה תרע"ז)

ונראה דהנה מה שלא נתקבלה תשובת ישראל מחטא המרגלים, הגיד כ"ק אבי אדומו"ר זצלה"ה כי תשובה
היא בינה ליבא וכמ"ש (ישעי' ו') ולבבו יבין ושב ורפא לו, ומועילה כשהחטא הוא בלב אבל כשהפגם הוא במוח
שהוא למעלה מהלב אין התשובה שהיא בלב מועלת, וכאן נמי מחמת שבכו בכי' של חנם והדמעות יורדות מהמוח
ע"כ ה' הפגם במוח ומש"ה לא הועילה התשובה, עכת"ד. ולדידי י"ל עוד דהנה במדרש תנחומא (פ' האזינו)
כתיב ישא ה' פניו אליך וכתוב אחד אומר אשר לא ישא פנים, עושה תשובה נושא לו פנים, יכול לכל ת"ל
אליך ולא לאומה מאומה"ע. ורבים תמהו שמפורש בכתוב שמועילה תשובה לאו"ה דור המבול שעסק נח
בתיבה ק"ך שנה כדי שיראו שמא יעשו תשובה, וכן הגשם שהי' על הארץ ארבעים יום שאם יחזרו להם יהי'

גשם של ברכה, וכן בדור הפלגה כתיב לשון ועתה ובמדרש (ב"ר פ' ל"ח) אין ועתה אלא תשובה, וכן בפרעה בחמש המכות הראשונות הי' מתבקש שיעשה תשובה, וכן בנינוה הועילה התשובה: ואמרנו ליישב כי יש שני מיני תשובה. יש תשובה להתחיל לגמרי מחדש כקטן שנולד, ועל תשובה כזו אמרו (ב"ר פ' א') שקדמה לעולם, ועל תנאי זה נברא העולם. ותשובה כזו מועילה לכל, ואין לך דבר שעומד בפני תשובה כזו, ואפי' בדברים שנראה בקצת מקומות מהזוה"ק שאינה מועילה להם תשובה, מ"מ תשובה כזו בודאי מועילה, ויש לזה ראי' מוכרחת מדור המבול שהיתה מועילה הם תשובה כנ"ל. אך התשובה הפשוטה, שהיא רק עזיבת החטא וחרטה על העבר, שזו איננה בכלל התשובה שקדמה לעולם, אלא היא בכלל שהקב"ה נושא פנים ומקבלם בתשובה כזו, תשובה כזו איננה באוה"ע, וזהו שבתנחומא מייתי לה אהא דישא ה' פניו אליך, והיינו דתשובה שצריכה לנשיאת פנים בהכרח שאיננה בכלל תשובה שקדמה, לעולם, זוהי דוקא אליך ולא לאוה"ע. והטעם י"ל דנפש ישראל בעצם היא טהורה והלכלוך בחטא הוא דרך מקרה, דומה לבגד לבן מפתתן מוצהב שנתלכלך וחשוך משחור תארו שמועיל לו כיבוס להדיח מעליו את הלכלוך, כך היא נפש ישראל, וכבש"ס שבת (קנ"ב ע"ב) כלי ינתנו לכובס, וע"כ בחרטה על העבר ושבירת הלב מעבירין את הלכלוך ונשארת הנפש בטהרתה, ומכ"ש כשהאדם שופך את נפשו לפני השי"ת בבכי ובדמעות, כמו שאנו אומרים שערי דמעות כי לא נשלבות, שדמעות יורדות מהמוח ונקראות מים טהורים, הן מעבירות כל טינוף וכל לכלוך. ויש לזה רמז בדברי רז"ל (זבחים צ"ד ע"ב) שרייתו זהו כיבוסו, היינו שריי' בדמעות היא כיבוסו של הנפש. אך כ"ז הוא רק בישראל שיש להם נפש טהורה בעצמותה, אבל באומה"ע שמגפן סדום גפנם ומשדמות עמורה, אי אפשר שיועיל להם כיבוס, כמו שאינו מועיל שיהפוך כושי עורו ונמר חברבורותיו אפי' ע"י מאה כיבוסים, וכמ"ש במדרש (שיה"ש פ"א סו"ס מ"א) בפסוק אל תראוני שאני שחרחורת למה אנו דומים לבן מלכים שיצא למדברה של עיר וקפחתו החמה על ראשו ונתכרכמו פניו נכנס למדינה במעט מים ומעט מרחץ נתלבן גופו וחזר ליופיו כמו שהי' אבל אתם שזופים ממעי אמכם וכו'.

וממוצא הדברים שתשובת עזיבת החטא והחרטה שמועילה בישראל היא מחמת שהנפש שלו איננה מתקלקלת ולא נפגמת בפנימיותה אלא מתלכלכת לכלוך חיצוני בלבד.

5. ספר קובץ הערות - סימן כא

(כד) דף כ"ב [ע"ב], השתא מיהא עושה מעשה עמך הוא. אע"ג דהוא מעוות לא יוכל לתקון. וביאור הדבר, דלבד דתשובה עוקרת החטא מכאן ולהבא, עוד יש חידוש בתשובה שהחטא נעקר למפרע. וזהו תירוץ הגמ', דבהוליד ממזר אין החטא נעקר למפרע, מ"מ מכאן ולהבא מיהא נעקר: ויש לתקור, בגזלך, דפסול לעדות עד דמהדר ממזונא למריה [תו"מ סי' ל"ד סכ"ט], אם עשה תשובה, ולא השיב את הגזילה מחמת איזה אונס, אפשר דנעשה כשר לעדות. דנהי דבכה"ג אין החטא נעקר למפרע, דאונס כמאן דעביד לא אמרינן, מ"מ השתא מיהא עושה מעשה עמך הוא: וכבוד הגה"צ ר' נפתלי זילברברג זצ"ל מווארשא אמר, בהא דנתקבלה תשובת אנשי נינוה, אף דמבואר בספרים דבבני נח לא מהני תשובה. והיינו כנ"ל, דהחידוש שיש בתשובה דעוקרת החטא למפרע, זה לא נאמר רק בישראל ולא בב"נ, אבל מ"מ מכאן ולהבא מיהא, מהניא תשובה גם לב"נ:

6. ספר תקנת השבין - אות א

זהו תיקון הקודם שיבוקש עוון ישראל ואיננו, אבל התחילת התשובה הוא דרגא דאברהם אבינו ע"ה מצד עצמו ושורש התחילת עבודתו שהיה אב לכל העולם כולו להביא רפואה לעולם על כל פנים מכאן ולהבא, דלתקן הקודם אי אפשר בכל העולם כולו שהיו בימיו גוים ולא ניתנה תשובה אלא לישראל דניתנה תורה ונתחדשה הלכות תשובה [ונהירנא דראיתי כן להרמ"ע בעשרה מאמרות ולהר"י אברבנאל בנחלת אבות ועוד קדמונים הרבה כתבו כן בפשיטות דאין תשובה מועילה לגוים, ושוב מצאתי כן מפורש בתנחומא (האזינו ד') עושה תשובה נושא לו פנים יכול לכל תלמוד לומר אליך ולא לאומה אחרת, ובספר דבש לפי (מערכת ח' אות כ"ד) מביא זה בשם הבינה לעתים], לישראל ששורשם באמת טוב דעל כן ניתנה תורה להם, ולא עשה כן לכל גוי דאין להם שייכות בשורש עם התורה על כן לא שייך בהו דברים שחידשה תורה ואינם מצד הסדר הראוי על פי החכמה כמו שאמרנו בירושלמי (מכות פרק ב' הלכה ו') שאלו לחכמה וכו' עיין שם, ...

7. קרן אורה מסכת יבמות דף מד עמוד א

...ובירושלמי (פ"ד הי"ב) מייתי עובדא באחד שנפלו לו י"ב יבמות וצוה לו רבי לייבם את כולם, והקשה בקרבן העדה שם (בשירי קרבן כ"ח ע"ב) הא אמרינן הכא דיותר מד' לא, משום דלימטיי' עונה בחודש. ולפי הנ"ל ניחא, דע"כ לא אמרינן הכא דיותר מד' לא אלא לענין שייבם הגדול כולן, ואי לא מטיא עונה בחודש טוב יותר שייבם גם הקטן, אבל לומר לו לחלוץ אין אמרינן לו, דחליצה במקום יבום לאו מצוה היא. ויש מהפוסקים ז"ל שכתבו דאם יש לו אשה כולי עלמא מודים דמצות חליצה קודמת. /הריב"ש/ ומכאן משמע דאפילו בכמה נשים מצוה ביבום אם אפשר לו. וכן משמע משמעתין, דבכל גוונא מצות יבום קודם, אם לא היכא דיבא לידי קטטה ילפינן מקרא דמשיאין לו עצה ההוגנת לו, וק"ל. ובש"ע (אבהע"ז) מבואר דאפילו ליכא יבם אלא אחד ולא אפשר לו אמרינן לו לחלוץ, עיין בסיומן (קס"א) (קס"ו) (סע"א).

8. נימוקי יוסף מסכת יבמות דף יד עמוד ב

עונה בחודש. עונה של תלמידי חכמים מע"ש לע"ש וזהו [כתובות דף סב ב] אשר פריו יתן בעתו ואע"ג דמתני' סתמא בכל אדם מיירי ולא סגי לכל חדא וחדא עונה בחדש הכא ביבמה שאני שאשה הקנו לו מן השמים ואפי' בפחות מזה סגי ליה אלא דמשום עצה טובה אמרינן דלית ליה לגרועי פחות מעונה בחדש לכל חדא אבל בנושא נשים דעלמא חייב לעשות עונה עם כל אחת כדין המפורש פרק אף על פי (דף סא ב) וכתב הריטב"א ז"ל בשם רבו שאמר בשם רבותי דבמקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו דאומדנא דמוכח הוא דאדעתא דהכי אינסיבא להאי דלא לינסוב אחרית' והוה ליה כחמר שאינו רשאי לעשות גמל ובתוספות כתבו כי ר"ג ז"ל החרים על הנושא אשה על אשתו וחייבין לכופ על החרם שלו אבל ביבמה לא החרים עכ"ל:

9. דף על הדף יבמות דף צח עמוד ב

במשנה: חמש נשים שנתערבו ולדותיהן וכו'.
הגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל בבית האוצר (מערכת ב - י אות י') תמה דאמאי לא אמרינן בהיבם של כל אחת ואחת בטל ברוב ולא יזקוק ליבום. אלא דכתב דבדואי א"א לה להנשא בלי חליצה או יבום כלל דא"כ הרי בודאי קעבדה איסור בנישואיה, וכדמבואר בבכורות (כג א) דלענין טומאת משא אין ביטול ברוב למי שנושא את כל התערובת ביחד דבדואי נשא אז גם את הדבר המטמאהו.

10. שערין מצויינים בהלכה

מקצתן כהנים ומקצתן אינן כהנים, כהנים חולצין כו'. פרש"י שאי אפשר להם לייבם הואיל וחליצה ארבע חליצות, שמא האחד החולץ לה היה יבמה, וחליצתו חליצה, וכהן אסור בה. צריך ביאור דהרי חליצה אסור מדרבנן, והוי ספק דרבנן, וי"ל דרש"י כתב לעיל (כד. ד"ה חליצה דרבנן), דלכל חד אינה אלא ספק כו', ולא גזרו רבנן לאפוקה מספק, משמע דדוקא להוציאה לא גזרו, אבל לכונסה אסור אע"פ שהוא ספק. וכתב הרמב"ן (שם) דכן עיקר, ואע"ג דשאר ספק של דבריהם אפי' לכתחלה מותר, הכא שאני דאיכא מעשה רבה שחלץ לה בב"ד, אין מתירין אותה, וה"נ מוכח בהדיא בסוגיא דהכא. ועי' במ"מ (יבום פ"ח ה"ב) שהביא דברי הרמב"ן. ועי' עוד לעיל (כד. ד"ה חליצה דרבנן) מה שהבאנו מדברי המרדכי בפ' החולץ. ועי' ברמ"א (סי' קסב ס"ג).